

ר' יהודה אריה מודינא

מאת יוחנן סברסקי

ט"ב השלחן יושבים כמה אנשים בשורה חצי עגולה. השלחן אינו מכוסה. יפה אומר המשל: „שתים הקלפים שונאים אותן — אשה ומפה“. בחדר חצי אופל. רומה, כל אחד מהמשחקים רוצה לנחש מזלו וכוכבו במשחק זה, שאין השכל שולט בו.

מודינא, שכובע כרכומי חבוש לראשו, זורק פתע את הקלף שלו על השלחן בתנועה של „הי אשר יהי“ ותיכף מתגרד במבוכה מאחורי אזנו: מה עשיתי? אבדתי! — ומרגיש הוא — עליו להזהר עתה ולהזהר! — אבל אין הוא נזהר. אולי שוב יתרחש נס? האין כל רוח גדול בקלפים נס קטן? — צחוק של נקמה החוטם הארוך והעבה של מודינא דומה מתארך עוד יותר, מצחו בולט מאוד. — אתם שותקים? אבל חכו, עוד אראכם? מיד יחזור עלי הגלגל — ואני . . . — אבל הגלגל אינו חוזר עליו והוא מתמיד בהפסד הרבה. מכוח הנף ידו נופלים פתע כמה כרטיסים מעל קצה השלחן.

— רמאי! . . . יווני! . . . הקלפים היו מזוייפים! נוכל-אמן! שקרת במשחק!

כנגדו קם איש מהיר-תנועה, מתולתל ככושי.

— ר' יהודה אריה, אמנם, אדם חשוב אתה. יש לך שם בחצרות השרים וההגמונים, כי דברן אתה מכל אחינו, אבל פה מוטב שתשלם ולא תצעק!

— האם אמאן?

— נעשה פומבי למעשיך ה„טובים“ בכל וניציה!

— אבל 150 דוקטים! . . . אין זה משער האפשר!

— ידידי, השמעת על הדום פימנטל הפורטוגזי? לפני שנים מספר בא

אל הנרי הרביעי, מלך צרפת, שחק עמו וזכה בקלפים מאתים אלף כתר!

— אדוני, אתם עוברים על לאו „לא תגזול“, כי אתם במי שמבקש ליטול

ממון שאינו שלו! . . . דובים טורפים! . . . זאבים רעבים!

— אדוני הרב והחכם, מי שאינו רוצה להינשך אל ישחק עם הדוב! . . .
 והעיקר, כלום אין גם אתה בכללנו? פעם זכית אתה אצלינו מאה דוקט!
 מודינה מעביר ידו על זקנו הרבוע ומדבר חרש כמתנצל:
 — אדוני, על ידי סיבת אונס נכנסתי למשחק הקלפים. כל פעם שאחינו
 בוניציה מצטרפים לאיזו השתדלות — הם שמים פניהם אלי . . . למשל, כשנאסרה
 פה על אחינו הפרנסה היחידה כמעט המותרת להם, ה-“strazzaria” — מסחר
 הבגדים הישנים וכלי הבית . . . או כאשר הרשות הטילה עליהם ק”ן אלף דוקט . . .
 והיכן אני מוצא תמיד את השרים? — אצל שלחן הקלפים!
 — ודבקת גם אתה במשחק זה בחשק גורא! . . . ועכשיו . . . יפה תשלם!
 גופו של מודינה מעלה הבל.
 — לוא יהי כדבריך! אשלם.
 — מתי?
 — אולי בקרוב!
 ור’ יהודה אריה נדחף לצאת מהחדר, אבל מבט האיש המתולתל ככושי כופה
 אותו לחזור.
 — הא, רואה אני, נכבדי, כי רגליך גדולות מאומץ לבך! . . . ואולם אל
 תשיב לי בלשון אפשר! . . . סלק חובך! . . . ומיד!
 ר’ יהודה אריה מוריד את שתי הטבעות שבחסיפה הגדולה שלו, הדומה
 לשק קטן, וכמה מטבעות נופלות בצלצול מתכי על השלחן.
 — לצער הלב, אין עתה תחת ידי אלא הסך הזה.
 — והשארית הנותרת?
 מודינה מתחיל לתופף על לבו.
 — אדוני, סבורים אתם, שעשיר אני. האמינו לי, אין אני קרוב לכמה
 שאתם משערים בדעתכם!
 — יפה, אם לא תוכל לשלם לנו הכל במזומנים, תשלם לנו בשה כסף!
 — אבל, אדוני, אין לי תכשיטי כסף זהב ולא ספרים ומטלטלים ולא בגדים,
 כרים וכסתות.
 — יפה, תמחל, איפוא, לחתום על שטר זה!
 ר’ יהודה אריה יושב וחותר על השטר את שמו באיטלקית: ליאונה מודינה.
 מחמת כעסו הכבדש אותיותיו עכשיו כיתדות המנקרות את עיני הקורא. הוא יוצא
 מהחדר וחז את מבטי האנשים מאחורי גבו . . . למה חתם? . . . אבל כלום היתה
 ברירה בידו? יפה מכנים הספרדים את בעלי בתי המשחק האלו “Leoneros”
 (שומרי אריות), כי שומרים הם על הקוביסטוסים, — אריות אלו שטורפים כל מי
 שהם פוגעים בדרכם . . . אבל מדוע זה השיאו היום השטן שוב לשחק — הלמען
 עשותו לצחוק ולקלח?

ב

שמים תקולים-זהובים פרושים על וניציה, העיר הבנויה כתעלות. סמוך

לבשר ריאלטו שאון של גונדולות ואניות. על מפרשי הדוגיות מצויידות תמונת סוסים וכל מיני בהמה דקה — סגולה למזל טוב ושמירה מפני עין רעה. ספינות מסחר, שמטליגות לתוך פלגות הים, מייבשות עכשיו את מפרשיהן, אשר אות הצלב עליהן. על ראשי התרנים מנפנפים ברוח הקלה דגלים ארגוניים ועליהם דמת צורתו של ארי הזהב בעל הכנפיים של וניציה.

ר' יהודה אריה מדינה, שהכובע, אשר שפה מקפת לו, עושה צל על עיניו, פוסע פסיעה בצד פסיעה. ראשו כפוף, כאדם שהפיג את יינו. כל פעם שאינו יכול לכחך את יצרו אינו יכול להתפייס בינו לבין עצמו. כמה פעמים קבל עליו לעזוב את דרכו הרעה, דרך הקוביסטוס, בחרטה גמורה וחלוטה וקשה לו לעשות כגמד דעתו. כי ראשית . . . usus tyrannus . . . ההרגל הוא מושל אכזרי! . . . אין מורידים שכור למרתף של יין, ואפילו אם נדר עשרה גדרים. והשנית . . . כיצד נאמר במדרש? „אין בעולם קשה מן העניות שהיא קשה ככל יסודין שבעולם“. כי עניות פירשה ויתור שאינו פוסק. רוב הדברים הם מחוץ לגבול השגתו של העני. ואילו חיי העשיר רובם „עת רצון“ לכל תשוקותיו ומאוייו. הוא . . . פעמים הרבה נעשית לו עניותו סרטור עבירה: „לך לבית ועד השחוק! . . . הרי אנו ס אתה מחמת ממון! . . . ודאי, תועבה לך הקוביה, אבל תתן טרף לביתך מאשר תרויח!“ — אבל הבל כל תקותו. דומה, נתון הוא במעגל קסמים. העניות מביאתהו אל המשחק והמשחק הרע הזה — אל העניות. ובהתפכחו בוש הוא להרים עיניו בפני הבריות. פעם כתב: „בקוביה מצחק, עצמיו משחק, קרוביו מרחק“. . . וכמה גאים היו בו קודם הוריו וקרוביו!

בילדותו נבאו הבל, כי עתיד גדול צמוי לו. בן שלש הכיר את הבורא והתחיל לומד בעיון ובחריפות. ובן חמש כבר עלתה במחשבה לפניו, מה יעשה האדם ששמו לא ירד עמו לקבר? יחבר ספרים! . . . ומעשר שנים היה עם לבבו לעשות לכבוד שמו. אז התחיל גם מתוכח בעניני הדת, למד לשחק ברעיונות ובדברי חכמים ככדר זה הזורק בבת אחת שלשה כדורים באויר וקולטם. ועודנו נער נתחבבו עליו שירי אריוסטו. הקורא אחריהם את טאסו, אמר גליליאו, הריהו כאוכל מלפפונות אזורי אבטיחים. ובן י"ב תרגם יהודה מאיטלקית לשפת הקודש את השיר הראשון של אריוסטו מלה במלה. כן, הוא עמד על מלוא כוחו הרוחני לפני עמדו על מלוא כוחו הגופני. ובטוח היה גם הוא, כי עלול הוא לבצע מעשים גדולים. אבל כשתלה ריחיים על צוארו והתחיל מבקש פרנסה לביתו הרגיש, שפורט את דינרו לפרוטות. הרבה מלאכות היו לו — הוא היה ד"ץ ומ"ץ, חזן ושדכן, מלמד תינוקות ומגיה ספרים, והמתחיל דברים הרבה, אומרים האיטלקים, „אינו גומר אלא מעט“. והוא התחיל לבקש לו רוחים קלים. ועתה . . . איך יגלה עתה לרחל אשתו את סוד איבוד ממונו? — הרעיון הזה שם לו פתע מחנק... — בתעלה עוברת גונדולה עשירה. באמצעיתה אפריון, אשר עמודיו פז וגגו המופז מחופה פרוכת תכולה. בקצה האחד עומד גונדוליר אדום-הכיפה והאזור וקצר-הסרבלים ועודר בתכלת המים במשוט לבן, ארוך. — כן, איך ישוב עתה

הביתה? איך יראה את פניה? המצליח בקלפים מפסיד באהבה. האלם המפסיד בקלפים — מפסיד שבעתים באהבה. אבל ההיתה לו אהבה מיום שמתה עליו אסתר? קול עולה פתע באזני מודינה. איש רחב החזה וחזק העורף מכריז בקול צרוד:

— האספו, אזוי, הקבצו וראו! . . . בובות. שאין בהן נפש חיה והן חיות ומשחקות; אין בהן דעה ויש בהן דבור ותנועה! . . . הכנסו לסוכתי, זקנים וזאטוטים! הכנסו וראו במזמוטים! לבו של מודינה נע פתע בקרבו. אולי להכנס? אולי יוכל להסיח דעתו בשמחה קולנית זו מלילותיו השחורים וימיו הכלביים?

ג

מימי הביניים ידועים לתהילה מחזות הבובות בנצייה. כנר מגליש את הקשתנית על מיתרי כינורו. בלחיי של המחצץ עולים כדורים ויורדים, כאילו עומד בלעיסה חסם לבלוע. שתי כנפיים מסתלק ונפרש המסך לשני הצדדים. בירכתי הבימה נראה ראש חמור, שמסמר אזנו האחת לכאן ואת השניה לכאן. הגנה נראה כל גופו. עליו רכוב בחור־חמד, שמגבעתו השחורה רחבת התתורת קשורה לו במשיחה סביב סנטרו. הוא פורט על קתרוס ופוער פיו בסרנאדה. אבל החמור מערו מעליו ובוטע בו באחוריו. . . בקהל נשמע תחילה צחוק הנשים — הן הראשונות לתפוס את המגוחך. אחריהן עונים בקולות גסים, עבים הגברים. המשורר חולה האהבה נופל למטה ומגדיל בגובה את שיר דודיו. הגנה בובות אחרות. בובות גדולות המשתחזות ומרקדות וגופיהן נכפפים בפרקיהן. רק כשמסתכלים יפה בתנועותיהן רואים את הגלמיות שבהן: בהתחילן בתנועה רואים, כי הן נמשכות בחבלים דקים־דקים, סמויים מן העין; בקפצן יש הרושם, שהן עפות. וכל שהן קטנות יותר ניכר יותר, כי משוכות הן. או יש כי הזמר השר מאחורי מהסך שוהה רגע והבובה פוערת פיה לפני השמיעה קול או, להפך, הקול בוקע בטרם תפתח פיה.

מודינה מרגיש, כי דעתו מתקררת עליו. לחינם מצא קודם עון בעצמו, בחולשת רצונו. האין נמשך כל אדם ביד גורלו כבובות אלו בידי האדם? . . . כן, אך נוצר הילד ועודנו עצור ברחם אמו בטרם יגמר בישולו כבו קבוע מסלולו בחיים. וגם הוא . . . נלחם הוא בכוכבו השונא אותו האם נכשל מפעם לפעם אין הקולר תלוי בו — אנוס ביצרו היה!

ומודינה מרגיש: הכרה זו, שהכל בא בחיוב המערכה, מחזירה לאט לאט את נפשו עליו.

ד

לא רחוק מבית התפילה „סאן מרקואולה“ עומד לו מובדל הגיטו העברי בונצייה, מצומצם בתוך עצמו, — ערבובית תעלות דלוחות וסמטאות. בכל סמטה

— שני טורי בתים גבוהים, בני שש ושבע קומות. כתליהם האפורים מוציאים זיזים וגזוזתראות. חלונותיהם מסורגים. בקרן הסמטה — תמונת המדונה הילד הקדוש. אנשים יושבים על סף פתחיהם הצרים והנמוכים ביותר. בכך קטן, אפל בתוך החומה עובד סנדלר עם שוליותיו. לבנים תלויים על חבלים. ריח מזרנים חבוטים ובגדים ישנים. בצדי הסמטה רומשים המונים המונים ילדים חיורים, מסואבים. ולדניות הן בנות ישראל, דגות לרוב בקרב הגיטו. אך מפני איסור קניית קרקעות יכולה השכונה להבנות אך בגובה ותושביה נתקנים במצר.

לפני חלון, שעטרת אבנים לו, יושבת רחל מודינה. על ארכובותיה סל קטן עם צרכי תפירה. היא תוחבת מחטה באריג ותוכפת כמה תכיפות. בעלה אינגו... עוד טרם שב... האור שבעליה קטנה וצדדית זו פגום לרוב כל כך, שבהאיר בה לפעמים השמש מן הצד נדמה, שהעלו בה פתע מגורה. פני האשה, שימי עדנתה עברו זה כבר, לבנים. עיניה אדומות ותפוחות, כעיני רוב בנות ישראל העניות האנטוסות לתפור תמיד באור הדל שבגיטו.

מדוע בושש בעלה לבוא? והעיקר, מי יודע, היכן הוא? המשחק עכשיו שוב בקלפים או אולי נכנס שוב לשרה קופיה סולס? הן הוא מפליג תמיד בשבחה. היא המשוררת היהודית הראשונה בדורותינו, אומר הוא, היא יודעת גם עברית ויונית, לטינית וספרדית וכותבת, לדבריו, שירים נפלאים באיטלקית. ורחל מרגשת, שהיא מקנאת בה בסתר. לא, מקנאת היא בכל אשה. ימים שלמים יושבת היא בצל ורואה מרחוק ברחוב נשים, שבתיהן מאירים יותר משלה. מדוע מקולל חלקה בנשים? אולי מפני שאשרה נבנה מחורבן חייה של אסתר אחותה. אין היא יכולה לעקור מלכה את זכר שידוכו של יהודה עם אסתר. האין גדול כוח הלב לשמור רישומים מן השעה? ליהודה מלאו אז י"ז שנה ואמו דיאנה החלה להפציר בו, כי יקח לו אשה מקרובותיה. והעלם עשה שאלת חלום בתפילתו לראות האשה הנגזרת לזיווג. ובחלומו והנה זקן אווזו בידו ומביאהו אל קיר, אשר תבנית מצויירת עליו ובהסירו את המסך ראה את אסתר בת דדתו במלבושים מגוונים. עוד הוא מביט בה והנה נשתנתה צורתה ואחרת באה תחתיה נעדרת צבע וגזן. ובבוקר סיפר את החלום להוריו... בא' באלול השמי"ט נשתדך יהודה. וכאשר אסתר כלתו יצאה לפני המחוננים בשמלותיה היפות, אשר הוסיפו לה יופי, ובפניניה החרוזות בחוט לעדי הצואר — והנה דומה, נתקיים החלום. ויהודה ואסתר החלו מצפים לעת אשר ישימו להם קן יחד. אבל כאשר באו החתן עם המחוננים לוניציה בייג בניסן הש"ן מצאו את סטירילה מוטלת על ערש דוי. חליה היה קל והכל קוו, כי בקרוב תשוב לאיתנה. אך מיום ליום הכביד חליה. ביום המיתה קראה לחתנה, חבקתהו ונשקה לו ואמרה: "ידעתי, כי זו עזות מצח. אבל עתה בפרק המיתה נתן לי המות רשות. לא זכיתי להיות אשתך — מה אעשה וכך נגזר במרום, יעשה ה' רצונו!"... ובליל שבת קודש, כ"א סיון ש"ן, כבה גרה. כמה בכתה אז רחל!... נדמה היה לה, כי טעות עשה אלהים, אשר הציל אותה מן המיתה ולקח את אחותה — הן היא לא הגיעה לחצי

יופיה ולחצי חכמתה. לא לחינם דברו הכל בשבחה של סטירילה ולא לחינם אהבת יהודה יותר מגופו! . . . אבל מיד אחר הקבורה התחילו קרובי המשפחה לדבר על לב הצעיר הנעצב, כי יקח אותה, את רחל. והעלם, אשר בז עתה לאושר, לא אמר לא, אם כי לא מהר גם להסכים, אלא שאל בכתב את אביו. ואביו: „לך משפט הבחירה. אני היום או מחר אלקח מאתך ואתה ובניך תהיו עמה. לכן בין תבין את אשר לפניך ועשה כיד ה' הטובה עליך". ולתנחומי הקרובים נתארס עמה, עם רחל. אומללת היתה, כי אותו מזל, ששימש חושך לאחותה המתה שימש אור לה המאושרת. אולי, — התברכה אז בלבה — יאהב גם אותה? הן נחלת היא מאשה של אסתר! . . . אבל אחרי הנשואים התחיל יהודה לשבת בסוד עלוי לב וחומדי לצון ולהתמכר למשחק הקלפים וחכמת האלכימיה. ומיום ליום נוכחה יותר לדעת, כי אין אויר ביתם שפוי ומקובל עליו. היא היתה הדמות השניה, נעדרת הצבע והגון שבחלומה. ויש כי בצער בדידותה נחשבו לה ימיה למרובים והיא בקשה את אלוהים, כי יקח נפשה. כי מה לה בעולמה? עם בעלה היא מרגלת קטטה וילדיה . . . כן, צודק הפתגם האיטלקי: „בנים קטנים — דאגות קטנות; בנים גדולים — דאגות גדולות". כמו אביו נמשך גם מרדכי בכורה אחרי האלכימיה — ואדי הרעל של העופרת והזרניך הרעילוהו והמיתוהו. זבולון, בנה השני, מוסיף על כאבה שבר בחייו הפרועים, ויצחק, צעיר בניה, גודד עכשיו בגלילות ליוואנט, ואין יודע היכן הוא . . . אבל היכן עכשיו יהודה ומדוע אינו בא?

במעלות המתעקלות נשמע פתאום קול צעדים ידוע לה. ה ו א ו סמוני שמחה חולף פתע רוגזה. ואף-על-פי-כן שומעת היא: אין הוא עולה עכשיו בצעדים קלים, מהירים כמו תמיד, כי אם בצעדים חלישים כמתגנבים של מנעליו שנפתחו.

ה.

— היה כאן שליח מירושלים . . . הוא הביא למכירה עפר מאדמת הקודש... ואחר כך בא בעל הבית לקבל שכר הדירה.

— הם . . . ההיה עוד מי שהוא?

כן. איש אחד מהמבורג . . . חיכה לך הרבה והלך . . . אבל הניח כאן כתב יד בעבורך!

מדינה, שאינו יכול להאריך עוד בנשמתו — קשה היה לו עתה לעלות במעלות הרבות! — פושט את מעילו הארוך, הצהוב.

— כך! כתב יד! . . . היכן הוא?

הוא משקיף עיניו בגליונות הניי, שנפתחו והצהיבו מחמת טלטול הדרכים, ומתחיל לעלעל ולדפדף בהם.

„אינו מוצא אפילו לנחץ לומר היכן היה?" — והרחמים, שתקפו את רחל בבואו למראה חירון פניה, מתקררים פתע מעליו. עכשיו היא רואה רק את חטמו העבה והארוך, חוטם יצר הרע.

— מדוע שהית היום עד אחרי זמן הראוי ?
 הוא מחייך חיוך תינוק חולה, כמבקש למתק את החטא אשר יודע בנפשו.
 — צריך הייתי לבלות כמה שעות בבית הדפוס להגיה את הספרים העבריים
 הנדפסים שם. הן מתיכי וחותכי האותיות והמדפיסים נוצריים הם . . . ואחר
 כך הייתי מוטרד הרבה בצרכי ישראל ! . . . הייתי בחברת „פדיון שבויים“. שוב
 נפלו כמה מאחינו לידי שודדי הים —
 — יהודה, אל תשקר ! — בעיני האשה נקות פתע דמעוה. — שוב הפסדת
 כסף בקלפים ?

— לא, אני —

— יהודה, יהודה ! . . . אמור לי את האמת !
 ב ר א ש ו נ ה זכיתי . . . אספתי מעות יותר מאשר היו לי מיום היותי
 על עמדי.

— אבל אחר כך . . . א ח ר כ ך ?

— הכשילוני כסילי השמים !

— ובכן הפסדת . . . ואיך פיד ? מי כמוך טוען כנגד משחק זה, ואתה
 עצמך מבלה זמנך במשך רוב שנותיך בתועבה זו ? . . . יהודה, יהודה ! . . . אם
 תגלה חרפתך בקהל רב . . . הלא אתה יודע יותר ממני : אפשר ללמד כלבים
 נבחנים לבלתי נבוה, אבל לא אנשים מדבר סרה !

— יקירתי, אנו כולנו מוכרחי התאוה ! . . . אונס מזל לכולנו. כי אין גם
 אחד מאתנו יכול להמלט מכוח כוכבי השמים וכסיליאם. הכול תלוי בהם : מזל
 מחכים, מזל מעשיר ! . . . על פיהם ישק כל דבר בעולם השפל. ואולי מפני כך
 אנו גם אני לשגות לפעמים באולת הצחוק !

— לשון חדה לך, יהודה. יודע אתה תמיד לפטור עצמך בטענת „לא
 משעתי“ ! אבל מה תאמר לנושים שלך ? לפניהם לא תתחטא כבן יחיד שמתחטא
 לפני אמו . . . הם יאמרו : בין יש אונס בין אין אונס — פרע חובותיך !
 — אל תצעקי ככה . . . תזעיקי עלינו את כל אנשי הרחוב. — קולו של
 מודינה יורד מעלות נגיניות. — יקירתי, אל נא נצר צרת מחר . . . „ברוך ה' יום
 יום“ !

— אל נא נצר צרת מחר ? ומהיכן תשלם להם ? . . . ומהיכן אקח אני
 להוצאות הבית ?

— ב„דליכא“ צריך יהיה לצמצמן.

— לצמצמן ? . . . האהיה שואבת לך מן האין ומערה אל תוך הבלימה ?

— יקירתי, העולם אומר : „לין בלי סעודה והשכם בלי חוב“ !

— אבל אתה תוסיף חובות חדשים על הישנים.

— לא . . . בעזרת השם אתפשר עם הנושים.

— ואם לא ? הלאי ואתבדה, אבל הם ימשכוך עוד לבתי הערכאות שלהם

וישימו רביד ברזל על צוארך !

— יש לי ידידים רבים בין השרים.

— תראה, פרנסי ומנהיגי הקהל הקדוש עוד יטילו עליך חרם!

— הם — עלי? — שפתיו של מדינה נעות מכעס. — יודע אני אותם!

אין לנו מנהיגים פה, בונציה, אלא במקום מנהיגים . . . גזלת העני בבתיהם ונשיכתם נשיכת שועל. ואם ישפטוני אומר להם בפניהם, שאיסור הרבית, שהם עוברים עליו, גדול הרבה יותר מאיסור הקוביה, שזה איסור תורה וזה אינו אפילו מדבריהם . . . לא אדרבה, לקוביה רמז בתורה.

— ב ת ו ר ה ?

— כן, האם לא כתוב: „רק על פי הגורל תחלק הארץ? והאם לא

אמר דה, עליו השלום: „ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומך גורלי? . . . והאם אין נהיגים בכל תפוצות ישראל לשחק בחנוכה ובפורים בקלפים? כי שני חגים אלו עומדים על הנס: חנוכה על „נס פך השמן“ ופורים על נס ההצלה. ויתר על כן, אנו קוראים לקלפים באיטלקית „naib“, ויש טופלים מלה זו אל לשון הקודש, היינו, „לנביאי“. ואמנם, האין מנבאים גם בימינו הצוענים ומנחשים בקלפים? . . . ואם דיינינו ישפטוני אומר להם —

אבל האשה אינה שומעת יותר, היא בוכה חרש ודווקא בכי הרישי זה שלה הוקף את לבבו של מדינה. רוצה הוא לקנח את הדמעות הצורבות הנושרות על לחייה כצרבת — ומתבייש. אבל האין הדין עמה? . . . כן, לשוא משדל הוא עצמו בדברים.

בדלת נשמעת פתע דפיקה. רחל נחרדת לחדר השני. מדינה מתקן את בגדיו, רשמי פניו משתנים כרגע. אל הבית נכנסים שלושה אנשים הלבושים בגדים יקרים כאצילי וניציה. מדינה מכירם: הראשון ספורנו שמו, פניו הארוכות מארכות עוד יותר על ידי זקנו המחודד. שפתיו מלאות, אדומות וצעירות. ודומה, הוא לובש בגדיו לא דרך מלבוש אלא דרך תכשיט. השני — פארנצו — איש שאינו ארוך לפי עביו וחסמו מעיד עליו, שמדרגתו גבוהה בין השותים. השלישי, סאלטארו, איש שיבה למחזנה, סוחר נכבד, אשר קשרי מסחר לו עם הולנד. הוא לבוש מעיל קטיפה אדום וצוארונו יורד לו שתי לשונות רבועות על חזהו.

מדינה יוצא לקראתם בקידה הראויה לכבודם. בעת האחרונה יש שהוא פוחד מפחד הבריות ואף-על-פי-כן שמח הוא לאורחיו. לא אין מתרחקים עוד מלעמוד בד' אמותיו! . . . הוא כופף עצמו אליהם בדברו, כרוצה להודות על מעין גמילות חסד:

— הא, אדוני רבי המעלה! . . . מה זה הביאכם היום מארמנות כבודכם

אל בתי?

רצוננו לשאול אותו איזו שאלות!

— בענין מה? — הדאגה משנה לרגע את מראהו של מדינה מכמות שהיה.

— אבל תואילו קודם כל לשבת, אדוני רבי המעלה!

— תודה . . . לא בענייני מסחר, כמוכן! — כתפיו וכרסו של פארנצו השמן מתחילות נעות פתע מצחוק. — תלמידי חכמים אינם מבינים בטיב משא ומתן ולא יבינו במילי דעלמא. אבל —

„לא, רעתי עוד אינה גלויה להם?” — חולף במוחו של מודינה.

גבותיו של פאלטארו הזקן מתכווצות.

— כמצחק אתה בעיני, אדוני פארנצו! . . . רבנו, החכם השלם והנעלה ר' יהודה אריה, יש לו לא רק שכל התורה . . . יודע הוא גם בסחורה ובכל הצריך לקיבוץ המדיני. — סאלטארו מעביר עיניו מפארנצו אל בעל הבית. — ועל כן באנו אליו!

המבוכה שבפני מודינה מתחלפת בסקרנות שמחה.

— אני שומע, אדוני.

— השאלה הראשונה היא: המותר לשוט ביום השבת בגונדולה?

מודינה מסמיך תשובה לשאלת.

— כן אדוני, רבי המעלה, מפני התנאים המיוחדים בונציה נוטה אני להתיר — ולא משיקול דעתי בלבד! . . . סומך אני על הרב ישעיה טראני, זצ"ל, בעל „שבלי הלקטי”. וגם תלמידי המובהק בנדטו לוצאטו נוטה להתיר בזה. ספורנו, הצעיר שבחבורה, מרים את ימינו דרך שאלה. על הזרת שלו נוצצת טבעת זהב.

— מתוכחים אנו עכשיו הרבה בבית הכנסת גם אם מותר להמתיק את התפילה בשבתות ובמועדים בכלי נגינה? — הוא מחייך בשפתיו האדומות, המלאות. — אדוני הרב, האין נגינה חשובה מאוד? בה תמצא נפש האדם מרגוע. הנה אצל הקאתוליים —

מודינה נזכר פתע בנגינה הקאתולית, שהד טעמי המקרא עולה ממנה; בסילוק הנגיני הגווע לאטו כחלל הקמור (הרבה פעמים ביקר בבית התפילה ס"ט ג'רמיה ובבתי כנסיה אחרים, שמספרם עולה בונציה למאתיים). הפרוטסטאנטים — חולפת מחשבה במוחו — מתרעמים על שהקאתוליות מורידה את עבודת אלוהים למדרגת מלאכת המחשבת ואינם רואים, כי מעלה היא על ידי כך את מלאכת המחשבת למלאכת הקודש.

— ובכן, אדוני הרב, המותר, לדעתו —

מודינה מרתיע פתע לאחוריו. פניו מוארים באור השקיעה הסמויה מן העין . . . דרכו תמיד להדר בלשונו בדברו לפני אנשים, אבל עתה קשה עליו הדיבור בראשונה.

— אדוני רבי המעלה, הקשבתי לכל דבריכם. ומתחילת הדעת גטיתי להתיר . . . אבל לא, צריך עיון גדול בדבר? . . . אמנם, אינני מאלה המתנגדים לכל שינוי קטן בסעיפי דסעיפי הדת. אדרבה! לדעתי, עלינו להחזיר את דתנו למקורה הראשון, לתנ"ך . . . ועל כן עלינו לשנות מנהגים ותיקונים נוספים . . . עלינו לקצר את התפילה . . . לבטל יום טוב שני של גלויות . . . להקל בדיני

השבת החגים וגם ביני השחיטה והמאכלות . . . וגם להקל את הצום ביום הכיפורים, שיהא האדם אוכל אך פחות מהרגלו . . . והעיקר, אני קראתי תגר תמיד על הראש בתשובה כלל נ"ה, באמרו, שאינו יודע מחכמה החיצונית שלהם, כי באה להדיח העם מיראת שמים ותורתו וכו'. כי אני אומר, מי יתן שהקב"ה יהיה עוזר לי לדעת כל מושכל שבעולם, לא לבד בלימוד התורה, כי אם גם בחכמות האנושיות. כן אדוני רבי המעלה, נוהג אני להקל במידת האפשר. אבל —

פארנצו שואף אבק טבק מבושם לתוך נחיריו.

— אני אמרתי מראש, שאדוננו הרב הוא מן המקילים! . . . אין הוא ירא

להרהר גם אחרי פסקי הרבנים ומורי ההוראה.

— לא, איני ירא, אדוני רבי המעלה . . . למשל, כאשר באמשטרדאם לבשו

בחורים יהודיים כלי נשים ביום שמחת התורה יצא כנגדם הרב ר' יצחק עחיאל בחרי אף. ואילו רבני וניציה, ואני בתוכם. חתמנו על פסק דין, שמתיר את המעשה... או, למשל, בענין גלוי הראש... נראה לי, כי בהיותנו בחברת הנוצרים, המגלים ראשם מפני הגדולים, אי אפשר לנו להמנע מזה גם אנו . . . — מודינה נרתע פתע שוב לאחוריו על כסאו. מהתרגשות יבש לו בגרונו. — ואף־על־פי־כן אני אומר, אדוני רבי המעלה: צריך עיון גדול בדבר שאלותיכם! . . . כי הרבה פעמים אני חושב: שתי רעות הן בחיינו. הראשונה — דחוק הגלות. השנייה —

ספורנו מחייך בשפתיו המלאות, האדומות.

גו, אצלינו בוניציה אין אנו סובלים, ברוך השם, ביותר. אדרבה! . . .

קהלתנו גדולה במעלה ובעושר. ועירנו רבתי־העם ורבתי־הדעות!

פאלטארו מתאנח אנחה קלה.

— אף אני הייתי סבור כך, ידידי הצעיר! . . . גא הייתי ב־Venezia

la Bella שלנו, מלכות הים האדריאטי . . . איזו עיר בעולם תגיע לה ביופי ובעושר? אלפיים ארמונות בה ושלוש מאות אניה לה ושלשים וששה אלף מלח... באחד האיים הקטנים, שעירנו בנויה עליהם ואשר 400 גשרי שיש יחברום יחד, אפשר לקנות מלכות גדולה באסיה או באפריקה! . . . ומרוב אהבתי לוניציה לא ראיתי את חיינו אנו. הלא, גלות טבע שני היא ליהודי! . . . אבל, וזכרני כששבתי בפעם הראשונה מאשטרדם החפשית . . . דומה, פתע נפלו קשקשים מעל עיני! . . . כן מה יפה היא וניציה, אבל מה רב הכעור בחיינו! . . . אפילו כובע הקלון הזה שעל ראשו . . . הלא במקומות ידועים גזרים על פושטי הרגל לתבוש מגבעת צהובה לראשם! (מודינה מרכין פתע את פניו למטה) . . . הרי כאן בערי איטליה יש שמשפילים אותנו להיות עומדים במדרגה אחת עם הזונות ומקום שכונתנו במקום בתי הקלון או שמשכירים בתים לבושת ולזנות בבתי היהודים... כן, הדין הוא עם אדוננו הרב! — פאלטארו מטה שוב עיניו אל עבר פני מדינת. — ומה היא הרעה השנייה, לדעתו?

— הרעה השנייה, אדוני רבי המעלה, היא . . . אחינו הספרדים רגילים

לומר: „בכפר — חצי נוצרי“. כי קשה להיות יהודי גמור מחוץ לשוב יהודי

צפוף. אבל גם בישוב יהודי צפוף התורה היא בבחינת גלות בתוכנו! . . . בנינו פה בוניציה אין בהם ריח התורה. הנה בעת האחרונה התחילו גם לדרוש, שבבתי הכנסיות יתפללו לא בלשון הקודש, כי אם באיטלקית! . . . הם כמלחים אלו המטילים הרבה מכל ירושתם היקרה הימה, כדי שתהא אניתם קלה לשוט אל מחוץ חפצם. ומה הוא? לא להדבק בישראל, שהם שפלים ונרפים, אלא באלו, שידם תקיפה. . . על כן נראה לי לפעמים, שיש להקפיד עליהם הקפדה יתירה. יש

— 1 —

ללמדם להיות מפקחים על עצמם ולא להרחיב פיהם לשאול כל תאותם. שאם לא כן עתידה תורה שתשתכח ממנו בכל כל על דרך מעט מעט יגרשנו ושם שמים יתחלל! . . . והן בימים עברו היתה קהלת הקודש וניציה נר ישראל! . . . לא אתה דרשתי על זה בדמעתי על לחיי! . . . כן, אדוני רבי המעלה, צריך עיון גדול בדבר.

החלון מתחיל מאפיר. תחומי ערב ויום מתערבים. שערי הגיטו נסגרו זה כבר . . . מדינה קם ללוות את אורחיו:

— השם ישים בינינו ברכה ושלוה, אדוני!

ופתע נדחקת לחוך מחשבותיו מחשבה זרה: אולי יבקשם, כי יליו לו עתה הלוואת חנינם בלי רוחים? „גמילות חסדים“ בלשון רבים — יאמר להם — בגמטריא תוריה! . . . והוא . . . הרבית אוכלת בו עד אשר נלאה נשוא ודאגת חובותיו מנדדת עכשיו שינה מעיניו בלילה ומנוחה מלבו ביום! — הדלת דופקת ונסגרת מאחוריהם בקול שורט. — ה ל כ ו ! . . . מדוע לא פתח, איפוא פיו לבקשם? . . . אבל לא, ודאי היו גם הם לוקחים ממנו רבית גדולה בהיתר, רבית מוקדמת ורבית מאוחרת? . . . — הוא עומד רגע בלי נוע. פניו חירות-כחלחלות, כאילו טיפלו עליהן סיד. — ואיך ישתמט מן הצרה? . . . איך? ! — עניו מאירות פתח. — אולי תשחק לו עכשיו השעה באלכמיה? . . . האם לא הצליח בנו הבכור מרדכי, עליו השלום, להפוך תשע אוקיות עופרת ואוקית כסף אחת לעשר אוקיות כסף צרוף? . . . אמנם, בראשונה לא האמין לבנו. הן אף אחד מגדולי בעלי האלכימיה לא עמד בסוד התמזוגות היסודות. אבל הוא עצמו בחן פעמיים את הכסף. והנה אמת הדבר, הגם כי היה דבר עמל וטורח ועשוי במשך שני חדשים וחצי לכל פעם. וגם אמנם הצליח למכור את הכסף . . . ועתה . . . אולי יגיע גם הוא סוף סוף בנסיונותיו אל הסוד, אשר שם העושר והכבוד?

קשתות קשתות מקומר הסיפון ונשען על עמודי אבן ונראה, כאילו המרתף עשוי תאים. על הקרקעית מונחים זה על גב זה ספרים ותכריכים של ניירות ומושלכים גרוסאות ושברי מתכת. על המדפים אשר בירכתי החדר סדורים כלי מלאכה: מאזנים, שדומים מרחוק לאניות קטנות התלויות באויר, סירים מלוהטי-אש, אמבטי קטנה הקרויה balneum maria, כי, לפי האגדה, מרים הנביאה היא אם כל עושיה ויוצריה.

נער מסיק את ההיסק בתנור הרבוע, חד-הצלעות. האש מתלקחת ונוגה לה סביב. מודינה משער בינתיים ושוקל כמות הכסף החי וכמות הזהב, מערבבם יפה יפה ומקבץ את המתכות המעורבות זו בזו בכיס-טיט סגלגל ומחתימו, כדי שיהא עומד בחמימותו. אז הוא נותן את „ביצת החכמים“, „בית האפרוח של הפילוסופים“, באלפס ממולא פחם ושופתו על האש. והוא יושב על שרפרף להשגיח על השלהבת, שתהיה כפי הצורך לשנות בחומה את העצמים. האינן הופך החום הטבעי את המזון לדם ולבשר, לגידים, עורקים וחסחוסים? וכן אנו רואים, כי הביצה לא תקבל צורת האפרוח, אלא אם כן ישלימנה חימום התרנגולת ימים על ימים. ועל כן יגעים בעלי האלכימיה למצוא את האש המשוערת, שתהפוך להם עצם אחד לשני. וגם פה . . . על ידי להט הלהבה והחמימות של הגפרית הפנימית ימוגג הכסף החי את הזהב ויפרידוהו לפרודותיו. מקץ ששה חדשים, אומרים החכמים, יהפך לאבקה שחורה ואם יהשו את עפרות-הזהב על האש ויוסיפו לצרפם ולזקקם יהפכו בסוף גלגוליהם לאבן החכמים והופכת כל מתכת לזהב.

עצביו של מודינה נמתחים והולכים כמיתרי קתרוס על יתידותיהם. כבר עברו ששה חדשים מאז החל את נסיונותיו ועתה — היצליח? הישיג את התועלת המקוה? . . . כבליל נדודים מתארכים לו עכשיו הרגעים לשעות . . . על לבו עולים קצוצי פסוקים מתפילה של בעלי האלכימיה הערביים: „אבינו שבשמים — בידיך מפתחות העולם ואתה ראשית ואחרית — רק אתה לבדך גבור להפוך את המים ואת הים ללהבת-שלהבת — אל תעזבני, אלהים, אצל עלי מרוחך ומלאני מאש תורתך, תורת האמת, לגלות את גנוי הנסתרות?“

קיטור גפריתי שמן עולה עם העשן מן הכופח; קיטור, שקשה להתנשם בו. מודינה רודה במרדה ועוקר מעל הגחלים את האלפס המהובב באור. מוציא את הכיס, שקרמו פניו ונצטמקו ונתקשו. קשה לו עתה לחכות עד שיפג חומו. לבו פועם בחזקה; הנצרפו עתה בכור הסיגים, הנוקקו עתה כל בדילי המתכת לזהב? פתאום רחפות עצמותיו מצינה.

ובכן נוקש גם היום; כלום לא ידע מראש, שהאלכימיה ועזרתה מהבל הן יחד? לא פעם שמע על רבים, שהיו לוקחים נחושת ומצפים אותה בכסף או בזהב להונות בה וברוב הזמן נתגלה קלוגם, כי שקר אתם ואין ממש בכל עניניהם. אוכלת ממון היא האלכימיה ואוכלת תקוות! . . . גם דודו ר' שמעיה בילה ימיו בהבליה, ולבסוף הרגהו גוי אחד. והאם לא גרמו האדים העשנים למותו של מרדכי בנו, שעסק באלכימיה עם כומר קאתולי אחד?

מודינה, שהצער נתן כחול סביב עיניו, עולה החוצה והנער אחריו. מי שהוא הולך אחריהם בצעדים מהירים ולרגע נדמה למודינה, שמי שהוא רודף אחריו, לא, מסביב שקט. אסימוני כסף עולים ויורדים בקמטוטי המים. ירח, הנראה גדול ומלא שלא כרגיל, תלוי ברפיון ברקיע ודומה, עוד מעט ויפיל עצמו אל התעלות השקטות. ובהביטו עליו, ובהביטו על כוכב אחד המאיר באור ירוק מנגד לו, מודינה כאילו מוגבה פתע למעלה מן ההכרתי.

— אלהים, עשה נא נס! הוציאני מן המצוק, שלא אצטרך עוד לפרוט עצמי על עסקי ממון ולצפות לחסדי נדיבים . . . שרוחי תהא רחבה עלי לטובה כמו בימי נעורי . . . אלהים, הלא אתה ידעת, כי „יצר לב האדם רע“. הגבר נא את חפצי השכלי על תשוקותי הדמיוניות ושים נא קץ למלחמה אשר בקרבי, מלחמת „זה בלעומת זה“!

— 1 —

אי שם מצלצלים פעמוני בית כניסה. בסמטה עוברים כמה בחורים מתחפשים, מתנכרים בשינוי בגדים ובמסווה על פניהם לבל יכירום. מודינה מתעורר פתע ופוקח את עיניו. מה השעה עכשיו? שתיים? שלוש? . . . כנראה, קפצה עליו זקנה. שנתו נטרדת בלילות האחרונים . . . הוא מסתכל בחשכו וכל שמוסיף להסתכל כן הולכת ומאירה לו. ופתע הוא זוקף ראשו מעל הכר המקומט קמטים אנכיים, הדומים לצלקות. שפתיה של אשתו מרחשות מה בתוך השינה, אבל, תהילה לאל! אין היא מתעוררת. הוא מוריד רגליו היחפות בסנדליו המרופטים ועטוף גלימה בלה יוצא לחדר השני. הדלת חורקת מאחוריו. הוא מעלה גר, אשר מסביב לשלהבתו טבעת אור כהילה סביב כוכב־לכת קטן. היום למודינה למלאכה והלילה לגירסא. תורה הנלמדת בלילה מתקיימת ומתיישבת ביותר. הוא יושב ונוטל כתב־יד, שאינו עשוי נייר שוה, אלא גיירות מתחלפים. — השאלות, שנשלחו לו מהאמבורג.

מחברן הוא אחד מבעלי הדת הנבוכים, אוריאל דא קוסטה שמו, ושואל הוא, אם אין לבטל את דברי הסופרים, שהוסיפו תוספת דקדוקים של הבל הבלים, אשר השכל מנגדם. לדעתו „מן הראוי להפריד תאלוהי מהאנושי ולא להשוות זה לזה — ולא לבנות תורה על תורה וחמורה ממנה וכמעט בלתי אפשרית הקיום“. ומודינה מרגיש, כי לא יוצרך להרבות העיון למצוא מענה לשאלות אלו. באמת, אפילו תינוק בן יומו יצטרך להודות, שהקבלה הכרחית שתימצא, יען כי לא נדע מה נעשה בתורה שבכתב בלעדה. בבחינה זו אמרו לפעמים, שהיא שוה לתורת משה ולפעמים, שחביבין דברי סופרים מיתה של תורה! — ר' יהודה אריה נסמך בגבו על גב הכסא. — והעיקר, מה יודע פלוני אלמוני בענין איסור היתר? — מדבריו ניכר, שלא ראה עוד את תורתנו אלא ראיה למחצה — ורוצה לעקור משורש את התורה שבעל־פה! . . . האין הוא סרטור לשמד? — על פני מודינה גראים סימני מבוכה. בחלון תלויה למולו אילת השחר ברה, גדולה ובודדה. — ולמה שלח את השאלות א ל י ו ? . . . דווקא אליו? . . . ודאי לחשהו כבר, שהוא ורבה של וניציה אינם רחוקים זה מזה בדעתם. — חימה מרתיחה פתע את דמיו. — אבל לא, הוא טועה! . . . אמנם, יש שדומה אני לקברניט, שאבד לו המצפן בלב הים; אמנם, עלי להורות לאנשים הדרך הנכון — ואני שטוף בקלפים! . . . אבל יפה אומר הפתגם האיטלקי שלנו: „הפעמון אינו הולך לתפילה, אבל קורא כל אחד למקום הקדוש“! . . . ודווקא מי שהוא בירידה התחתונה יש

שמשתוקק למדרגות הגבוהות. וגם אני . . . ועל כן אודיע לכל, כי יש לברך על שאלות אלו „על בעור חמץ“ ואת מחברן, הפורץ גדר וגבול שגבלו הראשונים, יש להחרים בנחיש, שכתוב: „ופורץ גדר ישכנו נחש“.

מדינה מחפה פתע את פניו בכפיו הצוננות. כקונכיה המוגשת לארז נשמט עליו הדממה אשר בחדר. ופתע נשמע קול — המחור או מקרבו?

— מדינה, מדינה! האומנם גם אתה, הנרדף והמעונה, קל לצאת מכלל הדן את חברו לכף זכות? והאם לא נתפקקו גם אמונות הרבה, שהיו מבוססות בלבך? כן, ואף אתה רצית להביא הסכמה בין הדת והפלוסופיה. בעודך נער הרגשת כי הדין עם אריסטו: „האנשים רוצים לפי טבעם לדעת“. וביחוד האנשים הגדולים . . . אבל ראית: גם אצלינו וגם אצלם כל העוקר מהספרים הקדושים אות אחת בסתר נפרעים ממנו בגלוי ואין מיתה מכפרת. וכשגדלת קנאת בקופרניקוס, שלא היה ירא מפני כתבי הקודש, שאלמלא כן לא היה יכול לתקן את התכונת. וביתר יחוד קנאת בכך ארצך גליליא, שלא היה ירא להפקיע כח הכתובים ולא התירא גם מפני כבוד אריסטו וביסס את מדעי הטבע של ימינו . . . כן, מדינה! לב כלב אקוסטה לך ובאמת הייתם צריכים לכרות ברית אחים, אתה ותוא. אבל אתה ירא! כשאדם עושה משהו מזהם הוא משתדל הרבה בניקוי עצמו. וגם אתה . . . יודע אתה, כי אנשים רבים בויניציה טוענים, שיש להענישך לפי כובד העבירות שאתה עושה ולסלקך מן הרבנות ועל כן רוצה אתה לחייב את אקוסטה כדי לנקות את עצמך! . . . אבל כלום אינך מרגיש גם אתה כמוהו, כי מרוב סמכנו על בנין הזקנים אובדים אנו את דעת עצמנו?

ר' יהודה אריה מעביר ידו על גב עיניו. כהיקף של מחיצה סביבו הכתלים. בחדר אור ושקט. לא, מעבר לכותל נשמעת בכיה חרישית. רחל שנתעוררה בוכה שם חרש במר לבב. הנר גוע. בחלון מאירה התארה דהארה של לפנות בקר. הרחובות הדרוטים ובעוטים כל היום עודם שקטים, אך הנה נראים הזרזים הראשונים. מדינה מולל ידו האחת על חברתה, — הוא חש בהן פתע צינה.

— לא, אקוסטה, לא רק מפני שאני רוצה ללמד זכות על עצמי אני מלמד חובה עליך. כשתעמיק בכל הענינים בתורתנו, שהם קושי על הטבע ואין להם דרך אל התבונה, תמצאם כרפואת הרופא שפעמים לא יערב טעמה לחד החולה, אבל יש בה תועלת לבריאותו . . . והעיקר, נפוצים אנו בארצות ולפיכך עלינו להמנע להיות נפוצים גם בדעותינו. אם כל אחד יעשה פירוש לעצמו תתחלק תורתנו במשך הזמן לתורות רבות ובוזה שורש הפסדת האומה. ועל כן צריך, שיהיה שורש רוחני אחד לכני ישראל — בגופה של התורה, שכתוב: „תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם“. ואם יקום סורר וממרה לשלוח אש בעולמנו — ישא עונו. וגם אתה, אוריאל אקוסטה . . . רצונך להעמיד את תורתנו רק על מצוות, שמחייב בהן השכל, היינו, שכלך אתה . . . ועל כן יש להכריז עליך בשופר, כי ברגידי אתה וברמלקות! אין זאב נגרש מעל הפתח כי אם בחרב!

* * *

הבוקר אחר ואדם יוצא לפעלו. בסמטאות וברחובות של תיצייה נשמעת יהודית-איטלקית של הגיטו ושפת המדינת. בעלות בית זריזות משרבבות ראשן דרך החלונות הקטנים ומנערות כלי המטה. בבתי האריגה מתכנסים האורגים ויושבים לארוג אריגם בשתי וערב. אכר רכוב מנענע רגליו על בהמתו, כדי שתלך בשוק למכור את ירקותיו. צורפים מהדקים ומרדדים בקורנט כסף וזהב. גם יהודה אריה מודינה פונה לעסקיו, אשר תקפו עליו. אבל כל לבו וכוחו נמשכים עוד אל השאלות של האיש הבלתי ידוע לו אשר בהאמבורג. לא, אין הוא חוכך בו להחמיר, כי ידוע הוא: הדין עמו! — ומדוע נשבר עתה לבבו משנה שברון? כי מרגיש: בחרם אשר יטיל על אקוסטה יחרים גם חלק גדול מעצמו. — קשה לאדם לשנות אחרים וקשה לו שבעתיים לשנות את עצמו. . . . אלהים, עד מתי אהיה נבחן בשני דיוקנין — דיוקן שומר לעמי דיוקן תועה בינה-ולב?